

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 2

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 598 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 29-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Ilm-fanga baxshida umr Baxtiyor Islamov	8
Kichik biznesni rivojlantirishda “yashil” iqtisodiyotni keng tatbiq qilishning ahamiyati Gulnora Abdurahmonova Kalandarovna, Sanjar Baxodirovich G’oipnazarov	10
Brand Capital as a Determinant of Institutional Prestige and Student Choice in the Higher Education System ... Zufarova Nozima Gulamiddinovna	16
Inson va atrof-muhit dialektikasi: nomutanosiblik ko’rsatkichlari va ekologik muammolar Butaboyev Maxammadjon Tuychiyevich, Maxmudov Nosir Maxmudovich	24
Yashil budjetlashtirish va uni O’zbekistonda joriy etish istiqbollari Meyliev Obid Raxmatullayevich, Gofurova Kamola Xayrulla qizi	30
Iqtisodiyotda ta’lim va fan integratsiyasining asosiy yo’nalishlari Yormatov Ilmidin Toshmatovich	35
Transport vositalari va yo’llar turizm transport infratuzilmasini rivojlantirishning muhim omilidir Agzamov Shaxboz Akmalovich	39
Bank xizmatlarini raqamlashtirish orqali samaradorligini oshirish A. X. Salamov	44
Biznes-reja baliqchilik xo’jaligi rivojlanishi uchun asos sifatida Dosmurotova Shaxista Kengashovna	48
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog’liqligi Axmediyeva Aliya Toxtarovna	55
Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich	63
Tijorat banklari depozit operatsiyalari samaradorligini oshirish muammolari va ularni bartaraf etish yo’llari Shamsiyev Nodir Muratovich	67
Hududlarni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirish masalalari Shagazatov Oybek bahodirovich	72
Hududlar biznes muhitini rivojlantirish va samarali boshqarish yo’nalishlari Davlatov Sanjar Abdimannonovich	76
Ijtimoiy rivojlanish xulq-atvor paradigmasida yoshlarning tadbirkorlik faoliyatini tartibga solishning nazariy asoslari Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	80
Korxonalar innovatsion faoliyatida raqamli transformatsiyaning muhim yo’nalishlari Yuldasheva Kamola Miraliyevna	84
O’zbekistonda agroturizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish (Buxoro viloyati misolida) Yoriyeva Farangiz Murodillayevna	89
Innovatsion tadbirkorlik muhitini kompleks baholashda xalqaro tashkilotlar tajribasi Nazarova Umida Avazovna	94
Turizm faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish samaradorligini oshirishning ayrim usullari Mirzaxodjayev Alisher Botirovich	98
Globallashtirish sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqirish Mirzayev Musurmon Umidullayevich	103
Surxondaro viloyati iqtisodiyotida kichik biznes va tadbirkorlikning o’rni va ahamiyati Fayziyeva Aziza Azamat qizi	108
Ta’lim muassasalarida xarajatlarni moliyaviy nazorat etishning samaradorligi tahlili Eshonqulov Davlatjon Rajabboyevich	113
Ta’minot zanjirini boshqarishda transport logistikasi usullarini takomillashtirish Zoxidova Nazokat Berdimurot qizi	119
Blokcheyn texnologiyasida xavfsizlik masalalari Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	123
Развитие цифровой трансформации банковского сектора Республики Узбекистан Абдурахманова Матлуба Махаммадиновна	129

Asosiy fondlarni hisoblash va baholash usullarini takomillashtirish istiqbollari.....	135
Rixsimbayev Odiljon Qobiljonovich	
Marketingda tovar harakati tizimini optimallashtirish va modellashtirish	141
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Kamola Abdujabborovna Pardayeva	
Iqtisodiy rivojlanish uchun strategik taqsimlash strategiyalari:	
Investitsion Fond Portfellarning qiyosiy tahlili.....	148
Sultonboeva Munira bahodirovna	
Soliq munosabatlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati: ilmiy-nazariy qarashlar.....	154
Axrorov Zarif Oripovich, Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li	
Взаимосвязь инвестиционной стратегии с оценкой эффективности инвестиционного проекта	159
С. С. Алиева, А. Назаров	
Erkin iqtisodiy zonalarining faoliyati va boshqaruv mexanizmini takomillashtirish.....	167
Sheraliyeva Saida Azatovna	
Xizmat safari xarajatlari hisobining huquqiy asoslari	170
Ergashev Sarvar Xudoynazarovich	
Инклюзивное образование и его особенности.....	175
Зайнутдинова Умида Джалоловна	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	179
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Mamlakatda soliq qarzdorligi vujudga kelishining asosiy sabablari va ularni qisqartirish yo'llari.....	184
Hakimov Ulug'bek Furqat o'g'li	
Mulk qiymatini baholash tushunchasi, baholash obyektlari, baholanadigan qiymat turlari.....	188
Izbosarov Boburjon Bahriddinovich, Yoqubboyev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta xizmatlarining zamonaviy transformatsiyasi.....	193
G. Adilova	
Biznes subyektlarida samaradorlik masalalarini o'yinlar nazariyasi usuli bilan baholash.....	197
Mardiyev Nurali	
Yengil sanoatda "lean production" konsepsiyasini tatbiq etishning amaliy jihatlar.....	203
Yaxyayeva Inobat Karimovna	
Soliq salohiyatini baholash usullari va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri tahlili	207
Borotov Sharofiddin Jumaqul o'g'li	
Ko'chmas mulk bozorini baholashning institutsional asoslari	213
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm xizmatlarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	221
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna	
O'zbekistonning bank-moliya tizimi hamda unda Islom moliyasi	
instrumentlarini jalb etishdagi joriy tendensiyalar	226
Eshimov Alisher Dasmurodovich	
Tashqi savdoda notarif usullarni qo'llashning iqtisodiy oqibatlarini aniqlash	
metodologiyasi (rivojlangan davlatlar tajribasi).....	234
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Reklama xizmatlari va uning subyektlar samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari.....	240
Rabbimov Elbek Abdulloyevich	
Ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirish asoslari	245
Imonqulov Nuriddin Qo'shmon o'g'li	
Tijorat banklari biznes ekotizimini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	250
Shoymardonov Orziqul Jo'ra o'g'li	
Majburiy tibbiy sug'urtaning vujudga kelishi va o'ziga xos xususiyatlari.....	256
Kenjayev Soxib Sayfiyevich	
O'zbekiston Respublikasida zamonaviy soliq ma'murchiligini joriy etish orqali budjet-soliq siyosati	
samaradorligini yanada oshirish.....	260
Yuldasheva Shaxnoza Xojiakbar qizi	
Jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida derivativlar bozorining roli	266
Shokirov Mirkamol Mirolim o'g'li	
Boshqaruv hisobida mas'uliyat markazlarini tashkil etish masalalari.....	274
Sobirov Otabek Olimjonovich	

Davlat moliyasini boshqarishda moliyaviy nazorat usullaridan samarali foydalanish yo'llari	277
Kultayev Farxod Shavkatovich	
Tijorat banklari foydasi va rentabilik ko'rsatkichlariga ta'sir etuvchi omillar tahlilini takomillashtirish	281
Normo'minov Temurbek Sheraliyevich	
O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari aktivlar sifatini oshirish yo'llari	284
To'ychiyev Otabek Shamshiyevich	
Venchur kapitalining mohiyati va O'zbekistonda venchur tizimini rivojlantirishning institutsional asoslari.....	288
Tadjibayeva Nigora Gulomjonovna	
Innovatsiyalar: zamonaviy iqtisodiyot uchun innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash zarurati.....	293
Malikova Dilrabo Muminovna, Tursunov Jahongir Ulug'bek o'g'li	
Budjet daromadlarining shakllanishida egri soliqlarning ta'sirini ko'p omilli ekonometrik modellashtrishda tahlil qilish.....	297
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsion jozibadorlikni oshirish yo'llari	302
Abdullayev Boburjon Akbaraliyevich	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	306
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	310
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	314
O. U. Shomurodov, A. A. Suyarov, Z. U. Uroqov, J. S. Urazov, A. T. Ablahatov	
Ways to Use the Experience of Foreign Countries in Creating a Beneficial Business Environment for Entrepreneurship And Improving Taxation	319
Mukhlisa Ikramova	
Aholi turmush darajasini oshirishda moliyaviy savodxonlikning o'rni va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri	325
Yusupov Muhammadali Soxib o'g'li, J.D. Xojiyev	
Temir yo'l sanoat korxonalarida ijtimoiy-mehnat munosabatlarini boshqarish bo'yicha xorijiy tajriba.....	329
Kadirova Sharofat Amonovna	
Механизм внедрения аутсорсинговой деятельности в АО “Ўзтемирйўлийловчи”	332
Н. Э. Кахарава	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish investitsiyalarni jalb qilishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	337
Sharipov Bobur Anvar o'g'li	
“STEKLOPLASTIK” MJCHning bozordagi strategik holatini tahlil qilish	342
Musyeva Shoira Azimovna	
Agrar sektorda ekologik toza mahsulotlarni ishlab chiqarishning nazariy masalalari	348
M. Sh. Nazarova, Z. S. Kazakova	
Methodological Foundations of Bank Lending and Classification of Factors Affecting the Features of Obtaining Loans.....	353
Raxmanova Laylo bahodirovna, A. Karimova	
Agrosanoat klasterlarda tovar-moddiy zaxiralar samaradorligini KPI orqali baholash uslubiyati.....	357
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich	
Faol tadbirkorlar faoliyatida kambag'al oilalarni iqtisodiy-ijtimoiy holatini yaxshilash imkoniyatlari.....	362
Salamov Ibrohim, Nazarova Maryam Sharifovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna, Jonibekov Faxriddin Beknazarovich, Kudratov Rizo Turdibayevich, Ulmasova Oygul Baxtiyorovna, Xamdanova Nasiba Ablakulovna, Xudayberdiyeva Ma'rifat Umarovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar strategiyasi tahlilining o'ziga xos xususiyatlari	369
Tursunova Shaxnoza Farxod qizi	
Процессы цифровизации АО “Hududgazta'minot”	373
Хусанов Кахрамон Нишонович	
O'zbekistonda aholi turmush darajasini oshirish yo'llari.....	378
Abdullayeva Madina Kamilovna, Eldorbekov G'ofurbek Iskandarbek o'g'li	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik subyektlari uchun kredit tizimini takomillashtirish mexanizmi.....	381
Bobayev Isroiljon Abdinabiyeich	
Mamlakatga jalb qilingan xorijiy kapitalning tovarlar va xizmatlar importi salohiyatiga ta'sirini ekonometrik modellar bilan baholash.....	386
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li	

O'zbekistonda bank xizmatlari raqobatbardoshligini baholash mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari.....	394
Sh. Madraimov	
Kapital bozorida sug'urta kompaniyalar institutsional investor sifatida	397
Xasanova Lola Mamasharifovna	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funksiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	400
B. B. Berkinov	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirish mexanizmlari.....	409
G'afurov Umidjon Bahodir o'g'li	
Rivojlangan mamlakatlarda keksa fuqarolarning bandligini oshirish kam ta'minlangan aholi qatlamini qo'llab-quvvatlash usuli sifatida (Yaponiya tajribasi misolida).....	413
Karimov Bekzodjon Iloxovich	
Tashqi savdoni oshirishda boj-tarif siyosatini takomillashtirish mexanizmlari	420
Pardayev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
Финансы или корпоративные финансы	426
Уринов Бобур Насиллоевич	
In Ensuring Economic Development in the Country Green Economy and its Features	432
Akhunova Shakhistakhon Nomonjanovna, Abdusattorova Mokhirabonu Abdugoppor kizi	
Tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	437
Jo'rayev O'ktam Panji o'g'li	
Сокращение уровня бедности в Узбекистане.....	443
Амирджанова Ситора Суннат кизи	
Paxtachilik sohasida ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirishning innovatsion yechimlari va uning foydaga ta'sirini baholash	448
S. B. Inoyatov	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlash amaliyotidagi muammolar va ularni barataraf etish yo'llari	453
Maxmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
Mahalliy budjet daromadlarining nazariy va ilmiy asoslari	460
O'lokulova Feruza Mansurovna	
Kambag'allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta'minlashning muhim omili	463
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich	
Raqamli marketingni rivojlantirish zaruriyati	469
Xalmuxamedova Zebaxon Babaxanovna	
Tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni rivojlantirish orqali fond bozorida aksiyalar narxini barqarorligini ta'minlash istiqbollari	473
M. Yuldosheva	
Konchilik sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni rivojlantirish mexanizmlarining ilmiy-nazariy asoslari	480
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'zbekistonda banklar moliyaviy xizmatlari va ular sifatining amaldagi holati tahlili	487
Mirzayev Mirza Abdullayevich	
Oliy ta'lim muassasalarining iqtisodiy samaradorlikning raqobatbardoshligini institutsional tahlil qilish mexanizmi.....	492
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna	
Integrasiya sharoitida to'qimachilik sanoatining rivojlanishi	499
Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Auditorlik tekshiruvini tashkil etish va o'tkazish jarayonlarini takomillashtirish	503
Karamatova Noiba Husnitdinovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	510
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Экономическое сознание и экономическое мышление: теоретический анализ.....	517
Пардаев Мамаюнус Каршибаевич, Мухаммедов Мурод Мухаммедович	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlashni takomillashtirish yo'llari	522
Sultanov Baxram Begdullayevich	

Роль искусственного интеллекта в современных технологиях медиаобразования в высших учебных заведениях.....	526
Самигова Гуландом Абдужаббаровна	
Talabalarga moliyaviy yordam dasturlari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri	534
Mirzayeva Muhlisa Ubaydullo qizi	
Mintaqaviy investitsion jozibadorlik va investitsion siyosat: nazariy talqin	539
Muminov Akmal Tulkunovich	
Mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida oliy ta'lim tizimining ta'siri	543
Nasimov Adiz Azamat o'g'li, Baxtiyorova Jasmina Jasurovna, Axrorov Zarif Oripovich	
Respublikada fermer xo'jaliklarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirish va agroxizmatlar bozorini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari	548
Shukurov Ilxom Safarboyevich	
Turli mamlakatlarda oliy ta'limni moliyalashtirish yo'llari	555
Umarova Moxigul Maxmayunus qizi	
Dehqonchilikni innovatsion asosda rivojlantirishning xorijiy tajribasi	560
Yuldashev G'iyos Turabekovich	
Tijorat bank xizmat turlarini islomiy bank xizmatlari orqali rivojlantirish istiqbollari	564
Bayjanova Gozsal Sarsengaliyevna	
Qishloq xo'jaligi mahsulotini baholash va hisobga olishning uslubiy jihatlarini takomillashtirish	570
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Секреты интересного урока в начальной школе	577
Гараева Олеся Владимировна	
Iqtisodiyotni barqaror rivojlanishda yashil iqtisodiyotning o'rni	580
Ibragimova Gulchehra Toxirovna	
Mahsulot va xizmatlarni raqamli transformatsiyasini amalga oshirish algoritmi	584
Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, Bobojonov Azizjon Babaxanovich, Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi mamlakatda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish vositasi sifatida	591
Nabiyev Feruz Nurmurodovich	

TRANSPORT VOSITALARI VA YO'LLAR TURIZM TRANSPORT INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHNING MUHIM OMILIDIR

Agzamov Shaxboz Akmalovich

Samamarqand iqtisodiyot va servis instituti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada turizm sohasining rivojlanish holati, turizm transport infratuzilmasining vazifalari va transport vositalari hamda yo'llar turizm transport infratuzilmasini rivojlantirishning muhim omili ekanligi bayon etilgan.

Kalit so'zlar: turizm, iqtisodiyot, infratuzilma, transport, mexanizm, turist, strategiya, firma, samardorlik, "Buyuk Ipak Yo'li", elektromobil.

Abstract: This article describes the state of development of the tourism sector, the tasks of tourism transport infrastructure, and the fact that vehicles and roads are an important factor in the development of tourism transport infrastructure.

Key words: tourism, economy, infrastructure, transport, mechanism, tourist, strategy, firm, management, "Great Silk Road", electric car.

Аннотация: В данной статье описывается состояние развития туристической отрасли, задачи туристско-транспортной инфраструктуры, а также то, что транспортные средства и дороги являются важным фактором развития туристско-транспортной инфраструктуры.

Ключевые слова: туризм, экономика, инфраструктура, транспорт, механизм, турист, стратегия, фирма, менеджмент, "Великий шелковый путь", электромобиль.

KIRISH

Turizm sohasini rivojlantirishda transport xizmatlari – bog'lovchi vazifasini bajaradi va o'ziga xos xususiyatga ega. Shuningdek, transportning samarali faoliyatida yo'llar muhim ko'rsatkich hisoblanadi va ularning o'rni beqiyos, undagi xizmat turlarini zamonaviylashtirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Jumladan, qabul qilingan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyada turizm sohasi transport infratuzilmasini rivojlantirishda bir qator ustuvor vazifalar belgilangan. Bular:

- elektromobillar ishlab chiqarish va ulardan foydalanishni rag'barlantirish bo'yicha alohida dasturlar qabul qilish;
- 2022-yilda Toshkent shahrida jamoat transporti yo'nalishlarida 320 ta elektrobus qatnovini yo'lga qo'yish;
- "Yashil iqtisodiyot"ni rivojlantirish bo'yicha maxsus jamg'armani tashkil etish;
- avtomobil yo'llari holatini yaxshilash va yo'l-transport infratuzilmasini rivojlantirish;
- turistlarning ehtiyojlari va talablarini hisobga olgan holda, mamlaktning barcha hududlarida turizm infratuzilmasi va yondosh infratuzilmani rivojlantirish belgilab o'tilgan.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi prezidentining 2022–2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi dasturida Avtomobil sanoatida kooperatsiyani yanada rivojlantirish orqali ishlab chiqarish hajmini 1,4 baravarga, eksport hajmini 2 baravarga ko'paytirish va mahalliyashtirish darajasini oshirish.

MUAMMONING O'RGANILGANLIK DARAJASI

Turizm sohasining transport infratuzilmasini rivojlantirish hamda uning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish muammolari T.D.Burmenko ^[1], M.A.Vaxrushina, V.P.Bichkov ^[2], D.A.Dubrovskiy ^[3], V.Ye.Ribalkin ^[4], M.E.Nemolyayeva^[5], kabi Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi davlatlari iqtisodchi olimlari tomonidan atroflicha o'rganilgan.

Mustaqillik yillarida mamlakatimiz olimlari tomonidan ham ushbu soha bo'yicha qator ilmiy izlanishlar olib borildi. Turizm sohasi muammolari bo'yicha N.Tuxliyev ^[6], M.M.Muxammedov ^[7], I.S.Tuxliyev, M.Q.Pardayev ^[8], B.Sh.Safarov ^[9], O.X.Xamidovlar ^[10] ning ishlarida tadqiq qilingan, ammo mazkur ilmiy ishlarda turizm transport infratuzilmasini rivojlantirish va tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish muammolari, transport xizmatlari ko'rsatishga ta'sir etuvchi omillar tahlili va uning istiqbollari yetarlicha o'z aksini topmagan. Bu holat esa mazkur sohada chuqur ilmiy izlanishlar olib borish zarurligini taqozo etmoqda.

TAHLIL VA NATIJALAR

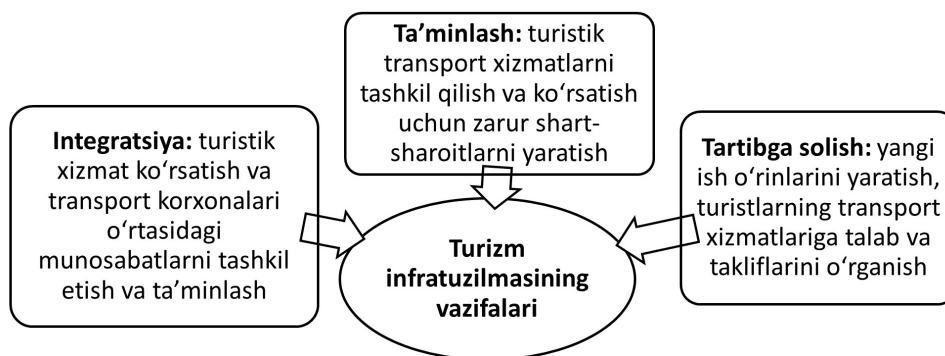
Jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida turizm xizmatlari sohasi jahon iqtisodiyotining jadal rivojlanib borayotgan, mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasiga kuchli ta'sir o'tkazuvchi eng muhim tarmoqlaridan biri sifatida qaralmoqda. Chunki sohaning jadal rivojlanishi mamlakat iqtisodiyotining boshqa tarmoqlariga hamda barcha makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning o'sish sur'atlariga multiplikativ ta'sir ko'rsatadi. Jahon sayyohlik va turizm tashkilotining ma'lumolariga ko'ra, 2022-yilda turizm xizmatlari sohasining jahon yalpi ichki mahsulotidagi ulushi oldingi yilga nisbatan 22% ga o'sib, 7,6% ni tashkil qilgan. Turizm sohasida yaratilgan yangi ish o'rinlari soni esa 2022-yilda oldingi yilga nisbatan 7,9% ga oshib, jami 2,2 mln.tani tashkil etgan. Bu bir tarafdin turizm xizmatlari sohasining global pandemiyadan oldingi faol holatiga asta-sekinlik bilan qaytayotganidan dalolat bersa, ikkinchi tarafdin sohaning jahon YAIMning shakllanishidagi roli toboro ortib borayotganini ko'rsatadi.

Mamlakatimizda turizm sohasi rivojlanishining asosiy ko'rsatkichlariga e'tibor bersak, kiruvchi tashrif buyuruvchilar soni 2022-yilda 16,5 mln. kishidan iborat bo'lib, ushbu ko'rsatkich 2018-yilga nisbatan 101,8 %ni tashkil etgan. Keyingi yillarda turizm strategik ahamiyatga ega soha bo'lganligi sababli 2022-yilda oilaviy mehmon uylari soni ham 3100 tani tashkil etib, o'tgan yilga nisbatan 3,5 martaga oshgan. Respublikamiz YAIMda turizmning ulushi 2018-2022-yillarda 0,1 baravarga oshgan, buning asosiy sababi 2020-yilda butun dunyoda bo'lib o'tgan pandemiya tufayli turizm sohasidagi inqirozli holat hisoblanadi. Respublikamiz turizm sohasida band bo'lganlar soni tahlil qilinayotgan davrlar oralig'ida 37,0 %ga oshgan holda, ichki turizm 5,0 martaga o'sgan (1-jadval).

1-jadval: O'zbekiston Respublikasida turizm sohasi rivojlanishining dinamikasi¹

№	Ko'rsatkichlar	Yillar					2018-2022-yillarda o'zgarish%
		2018	2019	2020	2021	2022	
1.	Tashrif buyuruvchilar soni jami, mln. kishi	16,2	17,7	4,6	6,2	16,5	101,8
2.	Kiruvchi turizm, ming kishi	5346,2	6748,5	1504,1	1881,3	5232,8	97,9
3.	Joylashtirish vositalari, birlik	916	1051	1156	1085	5010	5,5 marta
4.	Oilaviy mehmon uylari, birlik	-	106	886	897	3100	-
5.	YAIMda turizmning ulushi, %	2,5	2,6	2,3	2,4	2,6	-
6.	Turizm sohasida band bo'lganlar, ming kishi	201,0	260,1	201,3	215,6	275,3	137,0
7.	Ichki turizm, ming kishi	2255,5	2480,8	1069,2	4162,7	11300,7	5,0 marta

Turizm transport infratuzilmasining ham aniq maqsad va vazifalari bor. Quyidagi 1-rasmda turizm transport infratuzilmasining asosiy vazifalarini ko'rishimiz mumkin.

1-rasm: Turizm transport infratuzilmasining asosiy vazifalari²

1 O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida tuzilgan.

2 Tadqiqotchi tomonidan ishlab chiqilgan.

Turizm transport infratuzilmasini rivojlantirishning ahamiyati shundaki, transport infratuzilma –turistik sektorga xizmat qiladigan inshotlar, muhandislik va kommunikatsion tarmoqlar majmuasi, shu jumladan telekommunikatsiyalar, yo'llar, turizm sanoatining tegishli korxonalari (qayta ishlash, maishiy, energetika), turistlarning sayyohlik obyektlariga kirish-chiqish uchun qulay sharoitlar yaratish va ulardan turizm uchun maqsadli foydalanishni, shuningdek, turizm industriyasi korxonalarining ishlash imkoniyatlarini ta'minlaydi.

O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 28-noyabr kuni Ashxobod shahrida o'tgan Iqtisodiy hamkorlik tashkilotining (IHT) 15-sammiti ishida mintaqadagi mavjud transport yo'laklaridan unumli foydalanish va yangilarini yaratish to'g'risida fikr yuritdilar. Davlat rahbari mintaqalararo tranzit xablarini tashkil etish, zamonaviy transport va yo'l infratuzilmalarini rivojlantirish, transport va tranzit tariflarini optimallashtirish hamda qo'shimcha chegirmalarni taqdim etish, xalqaro yuk va yo'lovchi tashish shartlarini yengillashtirish, transport sohasini raqamlashtirish masalalariga aniq yechimlar topish muhim ekanini ta'kidladi. Bu rejalarni ro'yobga chiqarish uchun mamlakatimizning transport-kommunikatsiya aloqalarini rivojlantirish va tranzit salohiyatini kengaytirishga qaratilgan mintaqaviy strategiyani ishlab chiqish maqsadga muvofiqligi to'g'risida gapirib o'tdi.

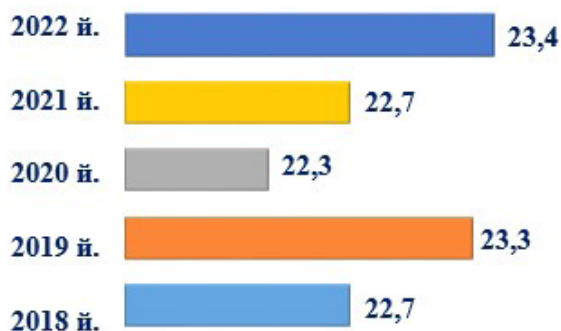
2021-yilda avtomobil transportining ulushi 90,3 % ni, temir yo'l, quvur yo'li va havo transportlarining ulushi esa 9,7 % ni tashkil etgan. 2020 yilning mos davrida bu ko'rsatkich 90,6 % ga 9,4 %, 2019-yilda 89,2 % ga 10,8 % ni, 2018-yilda esa 88,7 % ga 11,3 % ni tashkil etgan.

Барча транспорт турлари бўйича йўловчи ташиш
(2018-2022 йиллар учун млн. йўловчи)

2022-yil yanvar-dekabr oylarida barcha transport turlarida yo'lovchi tashish 6 170,8 mln. yo'lovchini tashkil etib, bu 2021-yilga nisbatan 2,3 % ga ko'pdir. 2020-yilda koronavirus pandemiyasi bilan bog'liq cheklovlar yo'lovchi tashish hajmining qisqarishi va ayrim hollarda butunlay to'xtatilishiga ta'sir ko'rsatdi. Natijada, bu shu yilda barcha transport turlari bo'yicha o'sish sur'atlarining sekinlashuvida namoyon bo'ldi.

Бир нафар йўловчини ўртача ташиш масофаси (км)

2022 йил январь-декабрда барча транспорт турларида битта йўловчи ташишнинг ўртача масофаси 23,4 км.ни ташкил этган бўлса, 2021 йилда бу кўрсаткич 22,7 км, 2020 йилда 22,3 км, 2019 йилда 23,3 км, 2018 йилда эса 22,7 км.ни ташкил этган.

Avtomobil transporti yo'lovchi va yuklarni tashishda ham muhim rol o'ynaydi. 2022-yilning yanvar-dekabr oylarida yuk aylanmasi hajmi 1 178,8 mln. t-km.ga ko'payib, 20 241,1 mln. t-km yoki 2021-yilning mos davriga nisbatan 6,2 % ga oshgan.

Qadimdan "Buyuk Ipak Yo'li"da Movarounahr hududi yetakchi rolni bajarib kelgan. Respublikamizning "Buyuk Ipak Yo'li"da joylashgan Samarqand, Buxoro, Xiva, Termiz, Toshkent, Jizzax, Andijon kabi qator shaharlari asosiy manzillar bo'lgan. "Buyuk Ipak Yo'li" bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotgani yo'q. Xitoy hukumati tomonidan oldinga surilayotgan "Bir makon – bir yo'l" (BRI) loyihasi asosida "Buyuk Ipak Yo'li"ni qayta tiklashning zamonaviy loyihasi taklif etilmoqda. Ushbu loyiha Osiyo va Yevropa o'rtasidagi qadimiy "Buyuk Ipak yo'li"ning qayta tiklanishi sifatida ishlab chiqilgan. BRI loyihasi besh qit'ani dengiz va quruqlik yo'laklari bilan bog'lashi nazarda tutilgan. 2013-yildan beri unda umumiy aholisi 4,6 milliard kishi va jahon YAIM qarib 30%ga teng bo'lgan 65dan ortiq mamlakatlar ishtirok etmoqda. Respublikamiz bu loyiha orqali Markaziy Osiyodagi transport salohiyatini maksimal darajada oshirish va "Xitoy-Markaziy Osiyo-G'arbiy Osiyo" iqtisodiy yo'lagini shakllantirish-dan manfaatdor. Ushbu maqsadda 2016-yilda Farg'ona vodiysini respublikamizning boshqa hududlari bilan bog'lovchi "Angren-Pop" elektrlashtirilgan temir yo'li barpo etildi. Mazkur liniya Xitoygacha bo'lgan masofani 270 kilometr qisqartirish imkonini berdi. Bundan tashqari, Xitoy-Qirg'iziston-O'zbekiston temir yo'li qurilishi natijasida O'zbekistondan Xitoy va Janubiy Osiyoga to'g'ridan to'g'ri chiqish imkoniyati yuzaga keladi, yuk tashish vaqti 5-6 sutkaga qisqarishi ko'zlandi. Loyihaga asosan ikki yo'nalish quruqlik va dengiz yo'li loyihasi ishlab chiqilgan. Bu kabi loyihalar ishtirokchisiga aylanish O'zbekiston iqtisodiyoti uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun loyihada O'zbekiston ham faol ishtirok etmoqda. Sababi O'zbekiston quruqlikdan o'tadigan yo'lining markazida joylashganligi uchun mamlakatimiz iqtisodiyotining mintaqadagi davlatlar bilan integratsiyasiga katta ta'sir ko'rsatadi, shu singari turizmni rivojlantirishga va madaniyatlar almashinuviga ham katta hissa qo'shadi (2-rasm).

2-rasm: "Buyuk Ipak Yo'li"ning hozirgi zamonaviy taklif etilayotgan loyihasi³

Mamlakatimizda turistlarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirishda ilgari surilayotgan yangi loyihaning imkoniyatlaridan foydalangan holda turizmni yangi bosqichga ko'tarish, ichki imkoniyatlardan oqilona foydalanish, eng avvalo, ko'hna madaniy va me'morchilik yodgorliklariga boy bo'lgan Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz, Toshkent, Qo'qon, Termiz kabi turistik markazlarimiz transport infratuzilmasini yaxshilashimiz zarur. Bu shaharlarda jahon ahlini hayratga soluvchi va lol qoldiruvchi tarixiy-madaniy yodgorliklar mavjud.

3 Xarita Google internet tarmog'i ma'lumotlari asosida tadqiqotchi tomonidan tuzib chiqildi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Infratuzilmaning takomillashib borishi natijasida uni tashkil qiluvchi vositalar va uning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar ham yuzaga kelmoqda. Bu omillar ichida tabiiy-geografik va ijtimoiy-iqtisodiy omillar yetakchilik qilishini ko'rsatdi. Bu omillardan tashqari infratuzilmani tashkil qilish vositalari ham sohaning rivojlanishida asosiy omillardan biri hisoblanadi. Bularning barchasi turistlarga xizmat qilish imkoniyatlarini beradi.

Bizning fikrimizcha "Turizm infratuzilmasi –bu turistlarning o'sib borayotgan talablarini qondirish uchun xizmat ko'rsatadigan tashkilotlar va obyektlar majmuasidir".

Dunyodagi turizm infratuzilmasi rivojlangan mintaqalar va davlatlar bo'yicha olib borilgan izlanishlarimiz ko'rsatishicha Yevropa mintaqasi va davlatlari turizm bozori eng rivojlangan hudud ekanligini ko'rsatdi. Shu bilan birga istiqbolli mintaqalarga Janubiy Amerika, Janubiy Afrika mintaqalarining imkoniyatlari kattaligi aniqlandi.

Turizm infratuzilmasining shakllanishidagi ko'rib o'tilgan omillarning har biri hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, har bir davlat o'zining imkoniyati darajasida bu sohani rivojlantirish va iqtisodiyotini yuksaltirishda foydalanmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Бурменко Т.Д. Сфера услуг: экономика. Учебное пособие / Т.Д.
2. Бычков В.П. Предпринимательская деятельность на автомобильном транспорте. – СПб.: Питер, 2004. – 448 с.
3. Дубровский Д.А. Прибыльный автосервис. Советы владельцам и управляющим. –СПб.: Питер, 2010. – 256 с.
4. Рыбалкин В.Е. Международные экономические отношения. Учебник / М.: Юнити, 2012. – 312 с.
5. М.Э.Немоляева Международный туризм: вчера, сегодня, завтра. –М.:, 1985. – 175 с.
6. Тухлиев Н. Абдуллаева Т. Национальные модели развития туризма. Т.: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi", 2006. – 424 с.
7. Muxammedov M. va boshqalar "Xizmat ko'rsatish sohasi va turizmni rivojlantirishning nazariy asoslari"- S.: Zarafshon 2017.–299 b.
8. Tuxliyev I., Qudratov F., Pardayev M. Turizmni rejalashtirish. Darslik. T.: "Iqtisod va moliya".– 2008.–262 b.;
9. B.Sh.Safarov Milliy turizm xizmatlar bozorini innovatsion rivojlantirishning metodologik asoslari. – T.: Fan va texnologiya. –2016. –184 b.;
10. O.X.Xamidov "Transport servisini tashkil etish" fani bo'yicha ta'lim texnologiyasi. Toshkent – "TDIU". – 2006.
11. www.roadvay.uz, www.uzavtoyul ("O'zavtoyo'i" DAK)
12. Шоназарова Н.Б. (2019). Перспективы развития логистических систем в сфере пассажирских перевозок. Достижения науки и образования, (7 (48)), 10-13.Шоназарова Н.Б., & Кенжаева Б.О. (2020). Сущность логистических затрат и пути их оптимизации. Проблемы науки, (5 (53)), 32-33.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.